

Johan Jakobsson (fp)
2004-01-20

Reservation, digitalradiokommitténs betänkande

Inledning

Majoriteten i digitalradiokommittén anser att radion i Sverige ska digitaliseras. Samma teknikfixering som ledde fram till statens kostsamma utbyggnad av marksänd digital-TV hotar således nu radion.

Om en digitalisering drivs fram genom politiska beslut kommer hushållen tvingas till investeringar i nya radioapparater på uppskattningsvis 25 miljarder kronor. Sveriges Radio drivs vidare mot högre kostnader för teknik och ett större kvantitativt utbud istället för att prioritera hög kvalitet. Kommittémajoritetens förslag innebär också att privatradioföretagen drivs till att inordna sig i politikernas ambitioner genom en snedvridande ekonomisk styrning.

Kommittémajoriteten utgår från att staten ska fastställa ett datum då de analoga FM-radiosändningarna stoppas, men att det inte just nu går att avgöra tidpunkten för detta. Jag anser att staten istället bör vara teknikneutral. Digitala radiosändningar ska vara tillåtna liksom analoga FM-sändningar. Public service bör ges i uppdrag att prioritera hög kvalitet i programutbudet. Privatradioföretagen bör ges stabila spelregler och chans att utvecklas utan pekpinnar.

Med en sådan mediepolitik är det möjligt att radion digitaliseras, men det är inte säkert. Det är också fullt möjligt, om politikerna inte förbjuder det, att dagens analoga FM-teknik lever vidare. Avgörandet läggs hos lyssnare och programföretag.

Mot denna bakgrund reserverar jag mig mot kommitténs betänkande.

Mediepolitiska motsättningar

Diskussionen om politiska ingrepp i radions verksamhet ska ses mot bakgrund av de politiska motsättningar som präglat mediapolitiken de senaste 30 åren. Företrädare för folkpartiet har gång på gång tagit strid med socialdemokrater för större frihet för medierna.

När socialdemokrater ville förbjuda svenskarna att sätta upp parabolerna för att ta emot satellit-TV ville istället liberaler välkomna den nya mångfalden.

Det var först när en borgerlig regering kom till makten på 70-talet som det över huvud taget blev tillåtet att etablera radiokanaler vid sidan av det statsfinansierade monopolet. Närradion växte fram.

På 90-talet släppte den borgerliga regeringen med kulturminister Birgit Friggebo i spetsen fram privat reklamradio efter årtal med socialdemokratisk motstånd.

De senaste åren har regeringens maktambitioner på TV-området visat sig i en dyr och misslyckad satsning på digital marksänd TV. Folkpartiet har protesterat både mot den vårdslösa användningen av skattebetalarnas pengar och mot den politiska styrning av

TV-innehållet som det nya TV-nätet öppnar för.

Nya teknikens möjligheter

Den nya informationstekniken ger fantastiska möjligheter för massmedierna. Mångfalden kan öka. Tillfällen till konstnärliga uttryck kan bli fler. Demokratins arenor för debatt och upplysning kan bli fler och mer dynamiska. Utvecklingen har drastiskt höjt massmediernas tillgänglighet och sänkt distributionskostnaderna. Aldrig tidigare i mänsklighetens historia har ett så rikt utbud av journalistik och underhållning funnits nåbart för så många mediekonsumenter. Aldrig tidigare har det varit så billigt för skapare av medieinnehåll att nå ut till en publik.

Det är inte längre distributionstekniken som avgör hur stor mångfald som kan komma de svenska mediekonsumenterna till del. Större betydelse har istället det svenska språkområdets litenhet. Det är svårare att få ekonomin att gå ihop för medieproduktion på svenska som normalt har en maximal publik på fyra och en halv miljon hushåll än för engelskspråkig som kan nå miljarder människor i hela världen. Det är därför public service måste ges rejäla resurser och inriktas på att stödja svenska produktioner av hög kvalitet. Idag är allt för mycket av public service-företagens intresse inriktat på teknik och underhållning.

Kommittémajoriteten argumenterar i flera avseenden för att digitala sändningar ska ersätta dagens FM-teknik för att det ska ges utrymme för fler radiokanaler. Ur ett mångfalsperspektiv finns emellertid ingen motsättning mellan fortsatta FM-sändningar och att möjlighet ges för digitala sändningar. De olika teknikerna använder skilda delar av frekvensbandet och kan, liksom idag, existera parallellt.

Hög kvalitet viktigare än större kvantitet i public service

Sveriges Radios ledning har inför digitalradiokommittén argumenterat för en så snabb digitalisering av radiodistributionen som möjligt. Det betyder att dagens FM-nät som vi använder för att lyssna på P1, P2, P3, P4, Mix megapol, NRJ och alla andra svenska radiokanaler, ska läggas ned. Istället ska nya digitala sändningar kunna distribuera ännu fler kanaler.

Skälen till SR-ledningens ambitioner har inte varit helt enkla att begripa. Men bland argumenten har nämnts företagets fallande lyssnarsiffror, särskilt bland unga lyssnare. SR:s strategi för att möta den utvecklingen är fler kanaler, mer sändningstid och ett utbud anpassat till många olika smala grupper av lyssnare. Redan har public service-bolaget startat flera nya kanaler, trots att knappt någon lyssnar på digital radio. Nischerna för de nya kanalerna är avgränsade, det vidgår programföretaget på sin hemsida: SR X är till för ”för alla som vuxit upp med pop, rock och som inte hittar tillräckligt av denna musik i nuvarande kanaler.” SR P3 Star är till för den som vill ha en kanal ” knuten till mötesplatsen på Internet med samma namn där du kan träffa kompisar, chatta, tävla och diskutera medan du lyssnar.”

Listan på smala lyssnarnischer som SR-ledningen vill skapa är lång. För att nå ut med de nya kanalerna krävs ny sändningskapacitet – därför måste radion digitaliseras, menar man.

Men, analysen och strategivalet som SR-ledningen presterat är inte självklar. Tvärt om kan man konstatera att radiomediet är mycket starkt i Sverige. Det totala lyssnandet har förvisso fallit några år – men det är inte konstigt med tanke på att ett nytt medium, Internet, har tagit en allt större del av den totala mediekonsumtionen under samma period. När TV:n kom innebar också det en påfrestning på radions lyssnarsiffror. Visst, unga lyssnar ofta på privat lokalradio istället för på SR:s utbud. Men, vad spelar det för roll om 16-åringar lyssnar på en kanal ”till brädden fylld med hits” som SR lovar att P3 star är, istället för på ”Sveriges hitstation no 1” som radiokanalen NRJ anser sig vara?

Sveriges Radios lägesanalys skulle kunna vara en helt annan. Radions ställning är stark. Sverige har ur teknisk synpunkt världens kanske bästa FM-nät. Trots nya medier och hårdare konkurrens om konsumenternas tid lyssnar nästan alla på radio. SR:s roll i det nya medielandskapet är att skapa ett kvalitetsinnehåll som inte kommer till stånd hos de nya konkurrenterna. Det är hög kvalitet snarare än större kvantitet som är public service-företagens framtid.

Med en sådan syn är det naturligt att Sveriges radio koncentrerar sig på innehållet istället för på distributionstekniken. SR:s innehåll bör vara tillgängligt på de distributionsplattformar där lyssnarna finns – idag främst FM-nätet, satellitdistribution och Internet. Public service i Sverige har inte resurser för att driva den tekniska utvecklingen utan att de satsningarna inkräktar på resurserna till programmen. Teknikfixeringen stjälar resurser från programmakarna. SR bör följa den globala tekniska utvecklingen, inte driva den eller leda den.

Privatradions situation

De privata radiostationerna har haft ekonomiska problem under flera år. Ett skäl är att företagen missbedömde intäktsmöjligheterna när de lade bud på sändningstillstånd vid auktionerna på 90-talet. Avgifterna de band sig för har tagit allt för stor del av de reklamintäkter de lyckats skapa.

Sedan socialdemokraterna kom till makten 1994 har privatradion levt med ständiga politiska hot. Kulturminister Marita Ulvskog har upprepade gånger fört fram förslag som äventyrar den privata radions verksamhet. Med dessa hot hängande över sig har företagen haft det ännu svårare att bygga en livskraftig och långsiktig verksamhet med god ekonomi.

Digitalradiokommitténs majoritet föreslår att de företag som inleder digitalradiosändningar får avgifterna för gamla sändningstillstånd sänkta. Mot bakgrund av privatradions pressade situation finns det anledning att tro att den privata radiobranchen har svårt att säga nej till politikerna. Den hållningen får dock inte misstolkas så att den uppfattas som ett stöd för ett statligt dirigerat teknikval. Det handlar bara om en lättförståelig vilja att slippa kostnaderna för nuvarande sändningstillstånd.

Kommittémajoritetens förslag innebär att vissa av de företag som kan vara intresserad av tillstånd att sända digitalradio gynnas genom sänkta avgifter. De företag som inte har gamla sändningstillstånd missgynnas. Det är tänkbart att potentiella nya aktörer på den

svenska radiomarknaden som skulle kunna bidra till en ökad mångfald avskräcks från att etablera sig i Sverige på grund av denna nackdel.

Privatradions situation kan förbättras på andra sätt, som inte styr företagen att investera i en osäker teknik. För det första bör de politiska hoten mot verksamheten upphöra. För det andra kan företagen ges möjlighet att ompröva de bud som ligger till grund för dagens avgifter genom nya auktionsförfaranden.

Teknikneutral lagstiftning

Kommitténs majoritet har inte i tillräcklig utsträckning intresserat sig för de problem som en omodern lagstiftning innebär för digitalradion. En teknikneutral lagstiftning skulle förbättra möjligheterna att etablera framgångsrika digitalradiosändningar i Sverige.

Digitala radiosändningar kan användas till att sända både ljud-, bild- och textinnehåll. En kombination av rundradio till många och information särskilt till enskilda individer kan distribueras. Den omoderna lagstiftningen utgår dock från att olika medier är strikt åtskilda. Det hämmar utvecklingen av massmedierna.

Idag kan man lyssna på radio via datorn och läsa e-post på telefonen. Det blir allt mindre ändamålsenligt att olika tekniker har olika regler. En ny teknikneutral lagstiftning bör införas. Den minsta gemensamma nämnaren för de olika lagar som berör audiovisuella tjänster är lagen om elektronisk kommunikation. Denna lagstiftning har samma förhållningssätt till vad som skickas mellan två datorer som till vad som sägs mellan två människor i ett telefonsamtal. Innehållet regleras inte. En ny samlad teknikneutral lagstiftning för IT-området bör ha lagen om elektronisk kommunikation som utgångspunkt. Innehållet bör inte regleras, annat än med de lagar som gäller för samhället i övrigt – t. ex. lagen om hets mot folkgrupp.

Politiskt beslutade teknikskiften?

Kommitténs majoritet vill att dagens FM-sändningar ska ersättas med digital radiodistribution. Utgångspunkten är att statsmakterna ska fatta beslutet om när de analoga sändningarna ska avvecklas.

Jag menar att ett sådant kommandoekonomiskt beslut är olämpligt. Det är bättre att decentralisera beslutet och låta radiolyssnare och medieföretag avgöra. Ibland görs det jämförelser mellan introduktionen av digitala radiosändningar och andra teknikskiften. De som försvarar omfattande statliga satsningar för en viss distributionsteknik gör ofta sådana paralleller för att peka på att det inte är ovanligt med en viss trögrörlighet i början.

Det förtjänar därför att påpekas att många sådana teknikskiften har skett utan att statsmakterna har varit inblandade. Det fattades aldrig något statligt beslut om digitaliseringen av musikindustrin, om övergången till CD-spelare. Det har heller inte krävts några regeringsbeslut för övergången från videoindustrins VHS-band till DVD-skivor. Med den avreglering som folkpartiet föreslår blir det upp till konsumenterna och producenter i varje region att avgöra om tekniken skall bytas eller om analoga

sändningar ska finnas kvar.

Konsumenternas betalningsvilja

Det finns 25 miljoner apparater för mottagning av FM-sändningar i Sverige. Att ersätta dessa med mottagare för digitala radiosändningar skulle kosta cirka 25 miljarder kronor. Det innebär i snitt cirka 5 000 kronor per hushåll.

Kommitténs majoritet har inte kunnat visa att det finns underlag som säger att konsumenterna är villiga att göra den uppoffringen. Det saknas således stöd för att en digitalisering av radiodistributionen efterfrågas bland konsumenterna.

Företagens betalningsvilja

Kommitténs majoritet föreslår en etappvis utbyggnad av DAB-sändningarna. Årskostnaden för ett DAB-nät är tre gånger så hög som ett FM-nät.

Kommitténs majoritet har inte kunnat visa att det finns underlag som säger att företagen i branschen är villiga att finansiera en utbyggnad. Det saknas således stöd för att en digitalisering av radiodistributionen efterfrågas bland företagen.

Fördelning av sändningstillstånd

Kommitténs majoritet föreslår att tillstånd att sända digital radio bör fördelas genom skönhetstävlingar. Min kritik mot detta framgår av en särskild reservation.

Längre tillståndsperioder

Om ett företag ska ha möjlighet att klara investeringar i radiodistribution som idag knappt har några lyssnare krävs långa tillståndsperioder. Viljan att bygga upp en ny plattform hänger samman med hur många år företaget kan vara säkert på att det får behålla sitt sändningstillstånd. Kommitténs majoritet föreslår att tillståndsperioderna ska vara åtta år.

Jag gör bedömningen att det är en för kort tillståndsperiod för att privata företag ska kunna satsa kraftfullt på digitala radiosändningar utan omfattande statliga subventioner.

Johan Jakobsson (fp)